

Ulkoasiainvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kestävän kehityksen Suomi — pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kestävän kehityksen Suomi — pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti (VNS 1/2017 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava tulevaisuusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- valtiosihteeri Paula Lehtomäki, valtioneuvoston kanslia
- neuvotteleva virkamies Taina Kulmala, valtioneuvoston kanslia
- vastuuvirkamies, kehityspoliittinen neuvonantaja Heli Mikkola, ulkoasiainministeriö
- yksikönpäällikkö Jukka Pesola, ulkoasiainministeriö
- yksikönpäällikkö Jyrki Pulkkinen, ulkoasiainministeriö
- osastopäällikkö Satu Santala, ulkoasiainministeriö
- kaupallinen neuvos Kent Wilska, ulkoasiainministeriö
- kansainvälisten asioiden neuvos Annika Lindblom, ympäristöministeriö
- akatemiaprofessori Timo Vesala, Helsingin yliopisto
- toimitusjohtaja Jaakko Kangasniemi, Teollisen yhteistyön rahasto Oy (FINNFUND)
- pääsihteeri Rilli Lappalainen, Kehitysyhteistyöjärjestöjen EU-yhdistys Kehys ry
- kehityspoliittinen asiantuntija Niina Mäki, Kepa ry
- toiminnanjohtaja Jouni Hemberg, Kirkon Ulkomaanapu
- toiminnanjohtaja Helena Laukko, Suomen YK-liitto
- pääsihteeri Liisa Rohweder, WWF Suomi

Valiokunnan lausunto UaVL 5/2017 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Johdanto

Globaali kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 (The 2030 Agenda for Sustainable Development) hyväksyttiin YK:n huippukokouksessa syyskuussa 2015, ja sen toimeenpano käynnistyi vuoden 2016 alussa. Agenda2030 tuo yhteen YK:n vuosittuuhattavoitteiden kehitysagendan sekä Rion ympäristö- ja kehityskokoukseen pohjautuvan kestävä kehityksen agendan. Agenda 2030:n tavoitteena on kääntää globaali kehitys uralle, jossa ihmisten hyvinvointi ja ihmisoikeudet, talouden vauraus ja yhteiskuntien vakaus turvataan ympäristön kannalta kestävällä tavalla ja poistetaan äärimmäinen köyhyys maailmasta.

Valtioneuvoston selonteko VNS 1/2017 vp kertoo Suomen suunnitelmat ja konkreettiset toimenpiteet Agenda 2030:n toteuttamiseksi. Lähtökohtana selonteossa on kestävä kehityksen yhteiskuntasitoutumus, joka on laaja-alaisen kestävä kehityksen toimikunnan hyväksymä kansallinen tulkinta Agenda 2030:sta. Yhteiskuntasitoutumus päivitettiin keväällä 2016 vastaamaan Agenda 2030:tä.

Suomen Agenda2030- selonteossa esitetään kaksi kotimaisen toiminnan painopistettä "Hiilineutraali ja resurssiviisas Suomi" sekä "Yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osallistava Suomi". Lisäksi selonteossa esitetään kolme politiikkaperiaatetta, jotka kertovat siitä, miten hallitus toteuttaa Agenda2030:tä. Periaatteet ovat pitkäjänteisyys ja muutosvoimaisuus, johdonmukaisuus ja globaali kumppanuus sekä omistajuus ja osallisuus.

Ulkoasiainvaliokunta toteaa selonteon olevan tärkeä kokonaisuus, joka kehityksen edistämiseksi kestävällä tavalla pyrkii hahmottamaan ja jäsentämään keskinäisriippuvuuksien maailmassa useita tärkeitä toisiinsa kytkeytyviä asioita ja ilmiöitä yhteiskunnan eri sektoreilla. Valiokunta pitää myönteisenä sitä, että Suomi on yksi ensimmäisistä maista, joka on laatinut kansallisen toimeenpanosuunnitelman Agenda2030-ohjelman toteuttamiseksi. On myös myönteistä, että toimeenpanosuunnitelman valmistelussa huomioitiin ja mahdollistettiin laajapohjaisesti eri toimijoiden osallistuminen ja omistajuus. Suomi toimii näin hyvänä esimerkkinä muille maille ja viestii samalla sitoutuneisuudestaan kestävä kehityksen tavoitteisiin.

Politiikkajohdonmukaisuus

Kestävä kehityksen tavoitteiden keskinäiskytkökset huomioiden Suomen Agenda2030- toimeenpanosuunnitelmassa määritellään valiokunnan mielestä aivan oikein politiikkajohdonmukaisuus tärkeäksi periaatteeksi Agenda2030:tä toimeenpantaessa. Eri politiikkalohkoilla tehtävät päätökset vaikuttavat merkittävästi kestävä kehityksen tavoitteiden kokonaisvaltaiseen saavuttamiseen sekä Suomessa että maailmalla.

Valiokunta korostaa kestävä kehityksen tavoitteiden näkemistä Suomen sekä kansallisen että kansainvälisen tason toiminnan kattavana kokonaisuutena ja korostaa niiden saavuttamisen edellyttävän Suomelta entistä suurempaa panostusta politiikkajohdonmukaisuuteen. Valiokunta pitää myönteisenä, että vastuu Agenda2030:n kansallisen toimeenpanon koordinaatiosta sekä kansallisen kestävä kehityksen politiikan tuesta on aiemman ministeriövetoisuuden sijaan valtio-

Valiokunnan lausunto UaVL 5/2017 vp

neuvoston kansliassa olevalla koordinaatiosihteeristöllä. Valiokunta katsoo tämän osaltaan edesauttavan politiikkajohdonmukaisuuden toteutumista ja ehkäisevän siiloajattelua kunkin Agenda2030:n tavoitteen ja siihen liittyvän ensisijaisen toimijan ympärillä.

Samalla valiokunta kiinnittää huomion siihen, että erityisesti politiikkajohdonmukaisuuden globaali ulottuvuus jää selonteossa pitkälti lähinnä Suomen kehityspolitiikan kautta toteutettavan toiminnan varaan, vaikka on selvää, että esimerkiksi verotukseen, kauppaan, maatalouteen ja ympäristöön liittyvillä päätöksillä on merkittäviä suoria tai epäsuoria globaaleja kehitysvaikutuksia. Valiokunta pitääkin keskeisenä tärkeänä, että Agenda2030:n toimeenpanovaiheessa valtioneuvostossa kiinnitetään enenevässä määrin huomiota eri politiikkalohkojen toiminnan globaaleihin vaikutuksiin ja niiden keskinäiseen koherenssiin. Myös kestävä kehitys toimikunnalla samoin kuin kehityspoliittisella toimikunnalla on tärkeä rooli johdonmukaisuuden korostamisessa ja seuraamisessa sen toteutumisen varmistamiseksi.

Valiokunta pitää myönteisenä, että selonteossa on erikseen kiinnitetty huomiota Suomen toiminnan johdonmukaisuuteen kestävä kehityksen kysymyksissä EU:ssa sekä sitoudutaan tukemaan EU:ta sen johdonmukaisessa toiminnassa kestävä kehityksen edistämiseksi.

Arviointi ja seuranta

Ulkoasiainvaliokunta korostaa Agenda 2030- toimeenpanosuunnitelmaan sisällytetyn seuranta- ja arviointijärjestelmän tärkeyttä. Arvioinnilla on tärkeä rooli kestävä kehityksen tavoitteiden etenemisen seuraamisessa samoin kuin mahdollisten korjausliikkeiden huomaamisessa ja tarvittavien muutosten tekemisessä.

Valiokunta pitää myönteisenä, että selonteossa esitetty arviointijärjestelmä kytkee Agenda2030:n toteuttamisen niin eduskunnan työhön, politiikan sykleihin kuin myös ministeriöiden suunnittelutyöhön. Esitetty kansallisen toimeenpanon seurannan ja arvioinnin vuosikello ja vaa-likauden mukainen nelivuotissykli antavat myös eri toimijoille mahdollisuuden osallistua hallituksen toiminnan arviointiin sekä edesauttaa osaltaan Agenda2030:n toimeenpanoa.

Valiokunta korostaa, että Agenda2030:n seuranta ei tule jättää pelkästään kehitteillä olevan indikaattoriseurannan varaan, vaan jatkossa on kiinnitettävä huomiota erityisesti politiikkavaikutusten arviointiin. Hallituksen vuosikertomukseen sisällytettävät kunkin hallinnonalan kuvaukset kestävä kehityksen ja Agenda2030:n edistämisestä hallinnonalallaan ovat hyvä alku, mutta vaativat rinnalleen toimien vaikuttavuusarviointia päätöksenteon pohjaksi. Erityisesti kestävä kehityksen edistämisessä tärkeän politiikkajohdonmukaisuuden seuraaminen vaatii vaikuttavuusarvioinnin kehittämistä ja siihen pohjautuen toiminnan tulosten esittelyä ja tarkastelua oikeansuuntaisen toiminnan varmistamiseksi.

Erityisen tärkeää on myös yhdenmukaistaa kestävä kehityksen arviointikäytänteitä ja -politiikkaa eri hallinnaloilla siten, että päätöksentekijöille tuotetaan systemaattisesti kaikilta sektoreilta riippumatonta arviointitietoa päätöksenteon pohjaksi. Tämä edellyttää yhteistyön vahvistamista eri ministeriöiden ja instituutioiden arvioinnista vastuussa olevien yksiköiden välillä sekä arvioinnin riittävien resurssien turvaamista.

Valiokunnan lausunto UaVL 5/2017 vp

Valiokunnan toimialaan liittyviä erityiskysymyksiä

Ulkoasiainvaliokunnan läheisimmät liittymäpinnat Agenda2030:een liittyvät Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja kehityspolitiikan kautta toteutettavaan globaaliin kestäväan kehitykseen. Valiokunta katsoo, että kehityspolitiikka on huomioitu ja sisällytetty riittävällä tavalla selonteossa esitettyihin kestäväan kehityksen toimiin ja se on johdonmukainen helmikuussa 2016 valtioneuvoston hyväksymän kehityspoliittisen selonteon kanssa, joka jo itsessään perustui Agenda2030:een. Ulkoasiainvaliokunta lausui kattavasti kehitysyhteistyöstä antaessaan mietinnön Suomen kehityspolitiikkaa käsitelleestä selonteosta maaliskuussa 2016 (UaVM 3/2016 vp).

Valiokunta pitää välttämättömänä, että Agenda2030- selonteon painopiste ilmastonmuutoksen torjunnasta otetaan huomioon myös Suomen kehityspolitiikassa. Valiokunta korostaa ilmastonmuutoksen olevan vaikutuksiltaan laaja-alaisin ja suurin ihmiskunnan haaste, jonka kielteiset vaikutukset vaarantavat monien maiden kehityksen, ja siksi onkin tärkeää, että Suomen kaikessa kehityspoliittisessa toiminnassa tähdätään ilmastonmuutoksen hillintään samoin kuin siihen sopeutumisen ja varautumisen tukemiseen. Valiokunta on niin ikään pitänyt tärkeänä, että lisääntynyt panostus sijoitus- ja lainamuotoiseen kehitysyhteistyörahoitukseen suuntautuu merkittävilta osin ilmastonmuutosta hillitseviin hankkeisiin. Finnfund tämän kehitysyhteistyömuodon pääasiallisena toteuttajana suuntaa saadun selvityksen mukaan rahoituksestaan noin 60 % ilmastohankkeisiin. Valiokunta pitää tärkeänä, että jatkossakin rahaston työssä säilyy painotus ilmastonmuutoksen vastaiseen toimintaan.

Kehitysyhteistyöhön käytettävien varojen osalta ulkoasiainvaliokunta toteaa, että Agenda2030:n tavoitteiden saavuttaminen asettaa kehittyneiden maiden kehitysyhteistyön laadulle ja määrälle lisääntyviä odotuksia ja tarpeita, joita Suomen osalta ei voida täyttää supistettujen kehitysyhteistyöresurssien puitteissa. Valiokunta korostaakin pääministeri Sipilän hallitusohjelman kohtaa, jossa todetaan Suomen pidemmän aikavälin tavoitteena olevan kehitysrahoituksen nostaminen YK:n ja EU:n tavoitteiden mukaiseen 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta.

Suomen kehityspoliittisen linjauksen mukaisesti kehitysrahoitusta suunnataan erityisesti vähiten kehittyneisiin maihin sekä hauraisiin ja konfliktimaihin. Tämän maaryhmän valtioiden tukemisen yhtenä osatekijänä valiokunta korostaa myös Finnfundin erityisriskirahoituksen merkitystä ja kiirehtii ulkoasiainministeriötä tekemään päätöksen toistaiseksi päättyneen rahoituksen jatkosta mahdollisimman pian.

Ilmastonmuutoksen hillintään liittyen ulkoasiainvaliokunta myös kiinnittää Agenda2030- selonteosta mietinnön antavan tulevaisuusvaliokunnan huomion Suomen metsänkäyttösuunnitelmien ilmasto- ja monimuotoisuusvaikutuksista annettuun julkiseen kirjeeseen (päivätty 24.3.2017) ja siinä esitettyihin arvioihin metsien nykyisen käytön vaikutuksista luonnon monimuotoisuuteen. Valiokunta muistuttaa myös Suomen allekirjoittaman Nagoyan luonnon monimuotoisuussopimuksen tärkeydestä.

Agenda2030- selonteossa vahvistetaan Suomen kehityspolitiikan vahvana kärkenä sukupuolten tasa-arvo ja naisten ja tyttöjen oikeuksien edistäminen. Ulkoasiainvaliokunta tukee tätä lähestymistapaa todeten naisten ja tyttöjen oikeuksien ja aseman parantamisen vahvistavan tutkitusti koko yhteiskuntaa ja edesauttavan muiden kehitystavoitteiden saavuttamista. Erityisen tärkeänä

Valiokunnan lausunto UaVL 5/2017 vp

valiokunta näkee tämän tavoitteen tukemisen nyt, kun Yhdysvaltojen uusi hallinto suunnittelee leikkaavansa näiden asioiden parissa työskentelevien YK- ja muiden järjestöjen budjetteja merkittävästi. Tästä näkökulmasta valiokunta pitää myönteisenä Suomen viimeaikaista päätöstä lisätä rahoitusta kehitysmaiden tyttöjen seksuaaliterveyden ja -oikeuksien parantamiseksi ja korostaa, että vaikuttavuuden lisäämiseksi on tärkeää saada myös Euroopan komissio kasvattamaan rahoitusosuuttaan ao. sektorilla. On myös tärkeää hyödyntää Suomen järjestökentän erityisosaamista lisääntymis- ja seksuaaliterveydenhuollon projekteissa kehitysyhteistyössä.

Yksityisen sektorin rooli kehitysmaiden taloudellisessa kehityksessä on viime vuosina korostunut, ja vastaavasti se näkyy myös muodoissa, joilla kehitysyhteistyötä tehdään. Valiokunta toteaa tämän yksityissektoripainotuksen näkyvän myös Agenda2030-selonteossa suomalaisyritysten kestävästä kehityksestä tukevien kaupallisten ratkaisujen vientimahdollisuuksien huomioimisessa. Lähtökohtaisesti ulkoasiainvaliokunta katsoo, että suomalaisyritysten kannustaminen tarjoamaan kehitysmaiden markkinoille kehitystä tukevia, kaupallisesti kannattavia ratkaisuja on myönteistä kaikkia osapuolia hyödyttävää toimintaa. Samalla valiokunta korostaa, että tärkeää on varmistaa, että kehitysmaissa toteutettava liiketoiminta on yhteiskuntavastuullista. Kansainvälisten standardien ja ILO:n sopimusten noudattaminen muun muassa työoloissa ja ympäristöasioissa on keskeisen tärkeää kehitysyhteistyön kohdemaiden positiivisten kehitysvaikutusten varmistamiseksi.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy selonteon näkemykseen kestävästä talouskehityksen merkityksestä Agenda2030-tavoitteiden toteutumiseksi mutta toteaa samalla, että selonteko viittaa suhteellisen yksipuolisesti markkinoiden ja kaupan globaaliin vapauttamiseen keinoina edistää vihreää kasvua ja työllisyyttä. Valiokunta korostaa, että kaupan vapauttaminen tukee kestävästä kehityksestä tasaisesti ainoastaan, jos se tapahtuu sitovasti ihmisoikeuksia ja ympäristöä kunnioittaen ja kaupapolitiikan ja -sopimusten vastuullisuus ja kestävyys varmistuen.

Valiokunta korostaa niin ikään kehitysmaiden oman toimintakyvyn vahvistamista välttämättömänä ehtona kestäväälle kehitykselle. Valiokunta painottaa erityisesti kehitysmaiden veropohjan ja veronkantokyvyn kehittämisen tärkeyttä yhteiskuntien toimintakyvyn ja kestävästä talouskehityksen parantamiseksi. Ottaen huomioon, että köyhät maat kykenevät keräämään tällä hetkellä vain noin 10 — 15 prosenttia bruttokansantulostaan veroina ja maksuina, on verojärjestelmien kehittäminen ja hallitsemattomiin rahavirtoihin puuttuminen keskeisen tärkeää. On myös tärkeää, että kansainvälisen veronvälttelyn ja laittomien rahavirtojen kitkemiseksi Suomi panostaa merkittävästi verosääntöjen kehittämistyöhön niin globaalisti kuin EU-tasollakin, samoin kuin kansallisen veronkierron vastaisen ohjelman edistämisen kautta.

Maailmanlaajuisen kaupankäynnin ja talouskasvun kannalta ulkoasiainvaliokunta korostaa lähtökohtaisesti monenvälisen kauppasopimusten merkitystä. Ottaen kuitenkin huomioon monenkeskisten kauppaneuvotteluiden umpikuja WTO:n piirissä pitää valiokunta EU:n kahdenvälisiä ja alueellisia kauppaneuvotteluja varten otettavana keinona edistää kaupan vapauttamista. Valiokunta korostaa, että solmimalla eurooppalaiseen arvopohjaan ja tavoitteisiin pohjautuvia EU:n kahdenvälisiä vapaakauppasopimuksia pystyvät Suomi ja EU vaikuttamaan pitkällä tähtäimellä globaalien sääntöjen muokkaamiseen kestävästä kehityksen tavoitteiden mukaisiksi turvaamaan työntekijöiden ja kuluttajien oikeudet sekä ympäristönsuojelun.

Valiokunnan lausunto UaVL 5/2017 vp

Valiokunta toteaa, että vaikka Suomen Agenda2030- toimintaohjelmalla ja Suomen kehityspoliittikalla on suhteellisen hyvä keskinäiskoherenssi, niin samaa ei voi täysin sanoa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja Agenda2030:n välisestä suhteesta. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan välinein edistettävät Agenda2030:n tavoitteet kuten tavoite 16 rauhasta ja oikeudenmukaisuudesta - on kirjattu selontekoon lähinnä maininnan tasoisilla viittauksilla kriisinhallintaan, rauhanvälitykseen ja asevalvontaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että jatkossa myös ulkopoliittikan relevantit toimet mielletään osaksi kestäväen kehityksen edistämistä, ja korostaa olevan tärkeää, että ulkopoliittikan kautta avautuvat vaikuttamismahdollisuudet kestäväen kehityksen tavoitteiden edistämiseksi hyödynnetään täysimääräisesti. Esimerkiksi Arktisen neuvoston puheenjohtajuuskaudella Suomella on erinomainen tilaisuus nostaa muun muassa kestävä kehitys alueella yhä vahvemmin esiin. Suomi pyrkii puheenjohtajuuskaudellaan vahvistamaan arktisen alueen ympäristönsuojelua ja turvallisuuspoliittista vakautta sekä lisäämään alueen elinvoimaa kestäväen kehityksen reunaehtojen rajoissa.

Ulkoasiainvaliokunta katsoo, että yksi vartenotettava tapa ulkopoliittikan ja kestäväen kehityksen agendan nivomisessa tiiviimmin yhteen on myös toimia tarvittaessa koordinaattorina tai moderaattorina erityisesti Suomen vahvuuksiin sopivien Agenda2030- tavoitteiden edistämässä (esim. naisten ja tyttöjen oikeudet, ruokaturvan kehittäminen, puhtaan veden turvaaminen) kansainvälisillä foorumeilla ja hakea globaalia profiloitumista aiheessa tätäkin kautta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Ulkoasiainvaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 2.5.2017

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Matti Vanhanen kesk
jäsen Sirkka-Liisa Anttila kesk
jäsen Paavo Arhinmäki vas
jäsen Tiina Elovaara ps
jäsen Seppo Kääriäinen kesk
jäsen Tom Packalén ps
jäsen Aila Paloniemi kesk
jäsen Antti Rinne sd
jäsen Veera Ruoho ps
jäsen Erkki Tuomioja sd
jäsen Jutta Urpilainen sd
jäsen Stefan Wallin r

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

Valiokunnan lausunto UaVL 5/2017 vp

valiokuntaneuvos Tiina Larvala